

Başlık/ Title: Öteki'ni Öldürmek Ekseninde "Andorra" ve "To Kill A Mockingbird"

Yazar/ Author
Hasret Güngör

ORCID ID
0000-0003-1818-9254

Bu makaleye atıf için: Hasret Güngör, Öteki'ni Öldürmek Ekseninde "Andorra" ve "To Kill A Mockingbird", *KARE, Özel Sayı (2021): 172-194.*

To cite this article: Hasret Güngör, Öteki'ni Öldürmek Ekseninde "Andorra" ve "To Kill A Mockingbird", *KARE, Special Issue (2021): 172-194.*

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 24 Mayıs / May 2021

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 29 Temmuz / July 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Temmuz / July 2021

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Makale göndermek için / Submit an Article: <http://dergipark.gov.tr/kare>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

DRJI

EuroPub

MLA
International
Bibliography

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi /Acceptance Date: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography: Kabul Tarihi /Acceptance Date : 28 Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 26 Nov 2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

ÖTEKİ'Nİ ÖLDÜRMEK EKSENİNDE "ANDORRA" VE "TO KILL A MOCKINGBIRD"

Özet: Bu çalışmanın amacı, savaş sonrası Alman edebiyatının önde gelen yazarları arasında yer alan Max Frisch'in 1961 yılında kaleme aldığı *Andorra* adlı tiyatro oyunu ile Harper Lee'nin 1960 yılında yayımlanan *To Kill A Mockingbird* adlı romanında işledikleri ötekileştirme sorununu ve bu sorunun bireysel, sosyolojik ve hukuki yansımalarını incelemektir. Eklektik bir yöntemle yoğrulmuş bu çalışmada karşılaştırmalı edebiyat biliminin ana yöntemi olan karşılaştırma aracılığıyla iki eserin ortak, benzer ve farklı yönleri ortaya konmuş, metin içi analiz yöntemi ile de sosyal, hukuki ve politik açıdan maruz kalınan dışlanmışlığın öteki üzerindeki etkileri açığa çıkarılmıştır. Bu çalışmaya konu olan eserlerde yer alan ana karakterlerden birinin siyahi bir ırka ait olması, diğerinin ise Yahudi dinine mensup olması sebebiyle içinde buldukları toplum tarafından ötekileştirildiği tespit edilmiş ve bunun üzerine 'Ben' ve 'Öteki' üzerine şekillenen bir literatür tartışması ortaya konmuştur. Sonuç olarak her iki eserin de imlediği üzere ötekileştirici üslup, davranış ve yaklaşımlar, bireyler üzerinde oldukça olumsuz tesirler ortaya koymakta ve insan hakları açısından da büyük bir boşluk açığa çıkarmaktadır. Kimlik, kültür, aidiyet ve benzeri açılardan birer tehdit olarak görülerek sindirilmeye ve yok edilmeye çalışılan Öteki'nin aslında büyük bir zenginlik kaynağı ve gereklilik olduğu tespit edilmiştir. Çünkü Ben'in var olması ve farkını ortaya koyabilmesi için Öteki'ne ihtiyacı vardır. Belirli bir aidiyet sahibi olan her topluluk, kendi kimliğini zıddı ile arasındaki uzlaşmazlık ve farklılıklarıyla oluşturur. İki eserde de ötekilerin maruz kaldığı haksızlık gözler önüne serilerek bu noktada bir farkındalık yaratma ve empati kurma teşvik edilmiş olup evrensel insanlık algısı ile ötekileştirmenin önüne geçme amacı güdülmüş ve hiçbir ırka, dine, dile ya da cinsiyete karşı zihinlerde kesin algıların yaratılmaması gerektiği mesajı verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ötekileştirme, *Andorra*, *Bülbülü Öldürmek*, Karşılaştırmalı Edebiyat.

"ANDORRA" AND "TO KILL A MOCKINGBIRD" ON THE AXIS OF KILLING THE OTHER

Abstract: The purpose of this study is to examine the problem of othering and its individual, sociological and legal reflections in the tragedy *Andorra* written by Max Frisch in 1961, one of the leading writers of post-war German literature, and Harper Lee's novel *To Kill A Mockingbird* published in 1960. In this study, which was blended with an eclectic method, common, similar and different aspects of two works were revealed through comparison, which is the main method of comparative literature and with the method of in-text analysis, the effects of social, legal and political exclusion on the other were revealed. It has been determined that the main characters in the works are marginalized by the society because one is of a black race and the other is a member of the Jewish religion and thereupon a literature discussion on 'I' and 'Other' was put forward. As a result, as both works imply, marginalizing styles, behaviors and approaches have very negative effects on individuals and create a huge gap in terms of human rights. It has been determined that the Other, which is seen as a threat in terms of identity, culture, belonging, is actually a great source of wealth and necessity. Because 'I' need the 'Other' in order to exist and show its difference. In both works, the injustice that others have been subjected to, is revealed and an awareness and empathy is encouraged at this point and the aim of preventing othering with the universal perception of humanity has been aimed. Each community, which has a certain belonging, forms its own identity with the disagreements and differences between it and its

* Arş Gör. Dr. Hasret Güngör, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı, Denizli, hasretg@pau.eu.tr, ORCID: 0000-0003-1818-9254

opposite. In addition, the message was given in both works that certain perceptions should not be created in minds against any race, religion, language or gender.

Keywords: Othering, Andorra, To Kill A Mockingbird, Comparative Literature.

Giriş

Herkesin eşit koşullarda dünyaya gelmediği bir noktada insan haklarının, toplumsal algının, kabulün ve düzenin, adil bir şekilde düzenlenen adalet ve yönetim sisteminin büyük bir sorumluluğu vardır. Adaletin dengede olmayan terazinin kefesine ötekini ve mağdur olanı koyarak bu dengeyi kurması gerekir. Bir toplum, hukuk düzeni ya da devlet sistemi ahlaki ve insani açıdan ötekinin talebini karşılayabildiği, hakkını gözetebildiği, koruyabildiği ve kabul edebildiği ölçüde özgür, insan haklarına saygılı ve gelişmiş bir toplum olabilme niteliğine sahip olabilir. Dâhil olduğu çoğunluğun kültürünü, dilini yasalarını bilmediği için hukuki ve sosyolojik her türlü haktan yoksun bırakılan, benliği zedelenen ve farklılığı bir tehdit olarak algılanıp düşmanca muamelelere maruz kalan ötekinin bu yoksunluğu, ancak adaletin ben iktidarlığından kurtarılması ile mümkün olur. Zira ötekinin karşı karşıya kaldığı en önemli engel çoğunluk tarafından düzenlenip çoğunluğun çıkarlarını gözetilen sosyal ve politik düzen ile ulusal ya da uluslararası yasalarlardır.¹ Tam da bu anlayış üzerinden yola çıkan bu çalışmanın amacı, savaş sonrası Alman edebiyatının önemli temsilcileri arasında yer alan Max Frisch'in *Andorra* adlı eseri ile Amerikan yazın dünyasında ve dünya çapında büyük yankı uyandıran Harper Lee'nin *To Kill A Mockingbird* adlı eserini ötekileştirme ana sorunsalı çerçevesinde incelemek ve karşılaştırmaktır. Sosyal Antropolog M. Douglas'ın, ötekileştirmenin ve zihinsel dünyamızda ırkı, dili, dini veya kültürel değerleri üzerinden oluşturduğumuz algılarla gerçekleştirdiğimiz etiketlenmenin insan uğraşları arasında asla son bulmadığına dikkat çekmesinden² hareketle, ötekileştirme sorununu merkeze alan bu eserlerin de güncelliğini her daim koruyacağını ifade edebiliriz.

Yukarıdaki amaca uygun olarak bu çalışma için seçilen eserler tek tek öteki sorunu odağında irdeleneceğinden metin içi analiz yöntemi ve ardından bu iki eser birbirleriyle karşılaştırılacağından aynı ya da farklı uluslar tarafından yazılan eserleri konu, motif, oluşum tarihi ve biçim açısından karşılaştırmayı mümkün kılan³ karşılaştırmalı edebiyat biliminin sunduğu analiz yöntemleri,

---

¹ Costas Douzinas. Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları Eleştirel Bir Yaklaşım (Ankara: NotaBene Yayınları, 2016), 131-132.

² Aktaran Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015), 68.

³ Evi Zemanek ve Alexander Nebrig, *Komparatistik* (Berlin: Akademie Verlag, 2012), 2-13; Zima Peter von, *Komparatistik 2. Aufl.* (Tübingen und Basel: A. Francke Verlag, 2011),6; Aydın Kâmil,

yöntemsel açıdan çalışmanın ana dayanağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın bütününde çoklu yaklaşımı mümkün kılan eklektik bir yöntem izlenecektir.

Yapılan literatür taraması göstermektedir ki, her iki eser de farklı araştırmacılar⁴ tarafından farklı sorunsal açılardan ele alınmıştır; ancak söz konusu iki eseri özellikle ötekileştirme sorunsalı çerçevesinde ortaya koyduğu benzerlikler ve farklılıklar açısından inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır.

1. Ben ve Öteki

İnsanoğlu mikro açıdan aile, klan, kabile gibi küçük toplumsal yapılar,⁵ makro ölçekte giderek küçülen dünyada kozmopolit toplum yapısı içerisinde çeşitli kültürel ilişkiler ile bir arada yaşayan sosyal bir varlıktır. Sosyal bir varlık olan tikel bireyin kendi kimliğini oluşturması için her şeyden önce ötekine ihtiyacı vardır. Katıldığı toplumun dilini konuşamayan, kültürüne ve yasalarına henüz uyum sağlamayı başaramayan insanlar olarak nitelenen ve ego açısından bir tehdit olarak görülen ötekiler⁶ esasen benliğin bir parçasını teşkil eder. “Biz” ya da “Ben” kavramları ancak “Onlar/O” ya da “Öteki” olarak adlandırdığımız grup var olduğu sürece anlam kazanır. Her iki tarafın da kendi anlamını ve kimliğini ortaya koyabilmesi ya da kendilerini ifade edebilmeleri ve tanıyabilmeleri için birbirlerine ihtiyaçları vardır.⁷ Öteki esasında Ben’in varlığı için bir tehdit değil; bir gerekliliktir. Ulusal kültür açısından ciddi bir tehdit olarak algılanan ötekiler herhangi bir kültürün dışında değildir; bilakis diğer bir kültürün kurucusudur. Zira kültürler ben ve öteki arasındaki farklar neticesinde ayrışır ve kendine özgü bir karakter kazanır.⁸ Biz ve onlar şeklindeki bir ayrım içerisinde ‘Biz’, ait olunan grubu, güvenliği, evi, doğal ortamı ve dâhil olmaktan ötürü duyulan memnuniyeti ve huzuru temsil ederken; ‘Onlar’ ait olmak dahi istenilmeyen, bize ait çıkarların karşısında duran, kuşku ve güvensizliği içerisinde barındıran ve

---

Karşılaştırmalı Edebiyat Günümüz Postmodern Bağlamda Algılanışı (İstanbul: Birey Yayıncılık, 1999), 9.

⁴Bülbülü Öldürmek adlı eser, Şahin Şimşek tarafından “Harper Lee’nin Bülbülü Öldürmek Adlı Romanında Eğitim Değerleri” açısından ve Zeynep İspir tarafından ise “Bülbülü Öldürmek ve Hukukçunun İşi Bağlamında Değerli Eylem Olanağı” çerçevesinde ele alınmışken; *Andorra* adlı eser ise Murat Çağlar tarafından “‘Kesin Tasarılar Yapmamalısın’ Andorra” ve İnci Aras tarafından “Ethnische Vorurteile in Max Frischs „Andorra“ “ ekseninde ele alınmıştır.

⁵ Ahmet Arslan, *Felsefeye Giriş* (Ankara: Adres Yayınları, 2015), 231.

⁶ Douzinas, *Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları Eleştirel Bir Yaklaşım*, 69.

⁷ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, 65.

⁸ Seyla Benhabib, *Buhran Çağında Haysiyet Zor Zamanlarda İnsan Hakları* (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013), 109.

korku duyulan grubu temsil eder. Ancak Biz'in değerinin anlaşılması için Onlar'a ihtiyaç vardır.⁹ Tam da bu noktada Douzinas şöyle der:

Yüzüm her daim ötekilere maruz kalır, daima bir ötekine yönelir, asla kendimle değil, onunla yüz yüze gelirim [...] Her bir kimse biriciktir, fakat bu biriciklik daima öteki ile oluşur, öteki benim parçamdır ve ben de ötekinin parçasıyım. Fakat benim varlığım –ki daima bir birlikte olma halidir-, diğer münferit varlıkların biricik dünyası ile sonsuz sayıda karşılaşmalarında oluşan ve yeniden oluşan bir hareket halidir.¹⁰

Douzinas'ın söylemlerine paralel olarak C. L. Strauss da diğer kültürleri anlamının kendi kültürümüzü anlamamız açısından gerekliliğine vurgu yapar ve kendimizi "ötekiler içinde bir öteki olarak" görmemiz gerektiğini ifade eder ve başkalarına saygıyı kendimize olan sevginin önüne koyar.¹¹ Kant'ın ahlaki perspektifinin temelini de Öteki'ne duyulan saygı belirler ve bu aynı zamanda kişinin kendi saygısının da bir boyutudur. Çünkü Heidegger'in de belirttiği gibi, 'Ben'in tarihsel ve toplumsal bir özü vardır. Bu özün oluşması için Ben'in Öteki'ne ihtiyacı vardır. Zira yaşadığımız dünya benden ibaret değildir, ötekilerle paylaştığımız bir yerdir.¹² Dolayısıyla ötekine karşı saygının ve anlayışın olmadığı bir dünyada özümüzün/benliğimizin de huzura kavuşması pek mümkün değildir. Yabancıya, ötekiye ve farklı olana karşı sergilenen dışlayıcı ve ırkçı tutumlara karşılık Kant'ın "Edebi Barış" adlı makalesinde de belirttiği gibi bütün insanlık yeryüzünün ortak sahipleri oldukları için birbirlerine karşı hoşgörülü olmak zorundadırlar.¹³ Hiç şüphesiz insan haklarının temelinde insanlar arasında yapılan en önemli ayrıştırmalardan biri olan Öteki'nin hakkını koruma yatar.¹⁴ Burada söz konusu olan ötekinin farklılığını hoş görmenin yanı sıra, bütün farklılıkları ile kabul edilen birer yurttaşlık vasfının ve insani haklarının tanınmasıdır. Hangi toplum içerisinde yaşıyor olursa olsun öteki konumundaki hiçbir bireyin, benliğine ve kimliğine ait herhangi bir özelliğini dışlanmaktan, aşağılanmaktan korktuğu ya da değer görme kaygısı taşıdığı için saklamak zorunda bırakılmaması gerekir. Her bir bireyin ırk, dil, din, mezhep, cinsiyet vb. farklılıklarından ötürü sahip olduğu bütün aidiyetlerini bastırılmadan, sindirilmeden özgürce yaşayabiliyor olması gerekir. Kişi bir yandan kendi benliğini oluşturan unsurları sahiplenirken;

⁹ Bauman, Sosyolojik Düşünmek, 51-53.

¹⁰ Douzinas, Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları Eleştirel Bir Yaklaşım, 31-35.

¹¹ Aktaran Eagleton Terry, Edebiyat Olayı (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012), 106-107.

¹² Aktaran Douzinas, Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları Eleştirel Bir Yaklaşım, 147-148.

¹³ Aktaran Benhabib, Buhran Çağında Haysiyet Zor Zamanlarda İnsan Hakları, 29.

¹⁴ Douzinas, Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları Eleştirel Bir Yaklaşım, 23.

diğer taraftan ötekininkini şeytanlaştırıp hedef konumuna düşürmemelidir.¹⁵ Aksi takdirde kendisini tikelliğine teslim ederek, öfkesine teslim olan herkes barbardır. Kişinin kendisini aşarak evrensel bir varlık olarak algılaması ve bireyselliğini ya da ırkçılığını evrenselliğe adanması gerekir.¹⁶ Evrensel bir düşünce yapısına sahip olabilmenin en temel koşulu, sadece kendi beklentilerimiz, değerlerimiz, doğrularımız, çıkarlarımız ve tercihlerimizin değil; ötekinin de sahip olduklarını kabul edebilmek ve saygı gösterebilmektir.¹⁷ Ayrıca ötekilere karşı ahlaki açıdan da bir sorumluluğumuz bulunmaktadır. Bauman bu ahlaki sorumluluğu şu şekilde açıklar:

İnsani ilişkiler öteki kişinin refahı ve iyiliği için duyulan bir sorumluluk temelinde yürütüldüğü oranda ahlakidir. İlk başta, ahlaki sorumluluk, çıkar gözetmemesiyle ayrılır. [...] Ahlaki sorumluluk, imzaladığım ve yasal olarak yerine getirmeye mecbur olduğum bir sözleşmede yazılı hükümlülüklerden ya da söz konusu kişinin karşılığında işe yarar bir şey verebileceğine ve böylelikle çabamla onun takdirini kazanacağıma ilişkin öngörümünden kaynaklanmaz. Öteki kişinin ne yaptığına ya da ne tür bir kişi olduğuna da bağlı değildir. Sorumluluk bencillikten tümüyle arınmış ve koşulsuz olduğu müddetçe ahlakidir: Ben başka kişiden sadece o bir kişi olduğu ve dolayısıyla benim sorumluluğuma layık olduğu için sorumluyum.¹⁸

Norbert Elias'a göre ötekine karşı olumlu davranış geliştirilmediği takdirde dışardan gelerek yeni bir topluluğa dâhil olanlar ile yerli halk arasında çok fazla farklılık olmasa dahi ötekiler, yerli halkın yaşam tarzı için her zaman bir tehdit olarak algılanır. Böylesi bir algının olmadığı normal şartlarda iki grup arasındaki farklılık görmezden gelinirken bu tarz durumlarda en küçük detay dahi büyük yaşamsal bir engele dönüşerek oldukça rahatsız edici bir boyuta ulaşır. Yerli halk kendi toprakları üzerinde geçmişe dayalı bir hak iddiasında bulunurken, ötekiler işgalci ya da istilacı olarak görülürler. Biz ve onlar ya da ötekiler şeklinde yapılan ayırım sosyolojik çalışmalarda iç ve dış grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük bir önyargıdan beslenen bu ayırmada iç gruba dâhil olan insanların sahip oldukları bir doğal hak olarak nitelenirken, aynı durum dış grup için söz konusu olduğunda iyilik ve lütf olarak algılanır. İç gruba dahil bir bireyin yaptıkları toplum nezdinde el üstünde tutulurken, dış grup tarafından

¹⁵ Amin Maalouf, *Ölümcül Kimlikler* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002), 20, 50, 101.

¹⁶ Hans-Georg Gadamer, *Hakikat ve Yöntem I. Cilt* (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2008), 16, 23.

¹⁷ Gadamer, *Hakikat ve Yöntem I. Cilt*, 116.

¹⁸ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, 81.

yapılan iyi bir davranış daha ziyade görmezden gelinmekte ve sıradanlaştırılmaktadır.¹⁹

İç grup ile dış grup arasındaki keskin sınırlar fikrine "müşteri olma" ve birinciyi görünüşte ikinciden gelen tehdide karşı kıskançlıkla kollama eğilimi, alışıldık ve bilindik hayat koşullarında ürkütücü bir değişikliğin yarattığı *güvensizlik* duygusuyla çok yakından ilişkilidir. Daha çok belirsiz ve daha az kestirilebilir hale geldikçe durum tehlikeli ve bu yüzden korkutucu görülmeye başlar. İnsanların o güne kadar hayatla baş etmenin verimli ve etkili yolu olarak gördüğü şey, aniden daha az güvenilir hale gelir; insanlar önceden baş ettiklerine inandıkları durumun kontrolünü kaybettikleri duygusuna kapılırlar. Bu yüzden değişime kin duyulur. Güçlü bir biçimde "eski tarzları" (yani *bildik* ve rahat tarzları) savunma ihtiyacı duyulur ve sonuçta ortaya çıkan saldırganlık yeni gelenlere- eski tarzlar hâlâ güvenle yerlerinde dururken mevcut olmayan ama şimdi ortalarda dolaşan kişilere-yöneltilir. Üstüne üstlük, yeni gelenler zaten farklıdır; onların kendi hayat tarzları vardır ve bu yüzden değişimin elle tutulur timsalidirler. İki kere iki nasıl dört ediyorsa aynı şekilde değişimden, eski güvenliğin yitip gitmesi, eski âdetlerin gözden düşmesi, şimdiki durumun belirsizliği ve geleceğin getirebileceği felaketlerden bizatihi yeni gelenler sorumludurlar.²⁰

Ebedi barışın kalıcı hale getirilmesi için Kant'ın "dünya yurttaşlığı hukuku" anlayışından hareketle toplumsal ve kültürel farklılıkları duyarlı bir evrensellik bağıyla bir arada tutmak gerekir. Evrensel kucaklayış sadece soydaşlara karşı değil, her türlü farktan ötürü öteki konumunda olan herkese saygı duymayı gerektirir. Ötekine karşı da en az bizden birine gösterdiğimiz dayanışmayı göstermemiz gerekir. Ahlaki temeller üzerine inşa edilen, her türlü ayrımcılığı ve haksızlığı reddeden, öteki ile yerel olanın karşılıklı saygı çerçevesinde birbirini özümselediği Biz-toplumu, herkesi kucaklayarak toplumsal sınırları dünya vatandaşlığına açık kılar.²¹ Ötekinin herkes tarafından tamamıyla tanınmasını Amy Gutmann'ın şu savıyla perçinleyebiliriz: İlk olarak "cinsiyet, ırk ve etnik kökenden bağımsız olarak, her bir bireyin kendine özgü kimliğine saygı" ve ikinci olarak "haksızlığa uğramış grupların [...] fazlasıyla değer verdiği kendine özgü davranış biçimleri, hareketleri, farklı dünya görüşleri karşısında saygı". Burada öne sürülen ve beklenen saygı biçimi, farklı yaşam biçimlerine, kimliğe ve geleneğe tabi grupların bu değerleri koruma dokunulmazlığını taahhüt

¹⁹ Aktaran Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, 58,60.

²⁰ Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, 59-60.

²¹ Jürgen Habermas, "Öteki" Olmak "Öteki" yle Yaşamak Siyaset Kuramı Yazıları (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015), 8.

eder.²² Her bireyin insanlık ortak paydası altında sahip olduğu temel haklar, ötekinin kimliğinin de kabul edilmesini gerekli kılar. Yalnızca kendimize benzediği ölçüde ötekine hak tanınması durumu, kişinin farklı olmasını sağlayan bireyselliğin ve ortak insanlık algısının reddini ifade eder. Ötekini somut bir varlık olarak kabul ettiğimiz taktirde ortak insanlık paydası altında bireysel farklılıkları da kabul etmiş oluruz. Somut öteki bakış açısı farklılıkların birbirini dışlamasından ziyade tamamlayıcı bir role sahip olduğunu ileri sürer.²³

2. Yazarlara ve Eserlere Genel Bir Bakış

Bu bölümde biri Alman edebiyatından, diğeri Amerikan edebiyatından seçilen iki yazarın biyografisi ve ardından öteki ekseninde irdelenen ve karşılaştırılan romanların içeriği kısaca sunulacaktır.

2.1. Max Frisch'in Yaşam Öyküsü

Savaş sonrası Alman edebiyatının önde gelen yazarları arasında yer alan Max Frisch, 15 Mayıs 1911 tarihinde İsviçre'nin Zürih kentinde dünyaya gelmiş, 4 Nisan 1991 tarihinde yine aynı şehirde kanser sonucu hayatını kaybetmiştir. Yazar olma tutkusunu ile başladığı Alman filolojisi eğitimini, 1932 yılında babasının ölümünün ardından yaşadığı ekonomik sıkıntı sebebiyle yarıda bırakmak zorunda kalır. Ardından Neuen Zürcher Zeitung adlı gazetede muhabir olarak çalışmaya başlar. Burada çeşitli makaleler yayımlar. 1936 ve 1941 yılları arasında mimarlık eğitimi alır. Ancak yazmaktan da vazgeçmez. Sanatsal ve mimari kariyeri arasında kalan Frisch, *Stiller (1954)* adlı romanının başarıyla yakalamasıyla kendini edebiyata adar. Birçok kişi tarafından Frisch'in ilk ana eseri olarak kabul edilen *Tagebuch 1946-1949 (1950)* adlı eseri ise Alman edebiyatının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa düzeyine ulaşmasına katkı sağlar. Yazdığı birçok eserle edebiyat dünyasında önemli bir yer edinir. Edebi eserleri ağırlıklı olarak bireyin kendine yabancılaşması ve kimlik sorunu gibi sorunlar üzerine eğilir. Romanlarında ve dramlarında daha bireysel sorunlar üzerine odaklanan yazar; makale, deneme ve röportajlarında ise soğuk savaş, mülteci politikası ve misafir işçi sorunu gibi sosyal konulara da kayıtsız kalmamıştır.²⁴

2.1.1. Andorra Adlı Eserin Özeti

Max Frisch'in 1961 yılında kaleme aldığı "Andorra" adlı tiyatro oyunu, aynı adla anılan ülkede yaşayan Andorra halkının Yahudi olduğu düşünülen yirmi yaşındaki Andri adlı bir gence karşı sergilediği önyargılı, dışlayıcı,

²² Aktaran Habermas, "Öteki" Olmak "Öteki"yle Yaşamak Siyaset Kuramı Yazıları, 113-114.

²³ Benhabib, Buhran Çağında Haysiyet Zor Zamanlarda İnsan Hakları, 100-101.

²⁴ "Ausführliche Biographie Max Frisch (1911 - 1991)," <https://www.xlibris.de/Autoren/Frisch/Biographie>

küçümseyici ve ötekileştirici tutumlarını aktarmaktadır. Kendilerini beyaz olarak niteleyen bu Andorra halkının bir üyesi olan Öğretmen Can karakteri, Yahudi olarak gösterdiği ana karakter Andri'yi Siyahlar olarak niteledikleri faşist komşu devletin zulmünden kurtararak evlatlık edinir. Andri sırf Yahudi olduğu için hırslı, paragöz, korkak, beceriksiz gibi oldukça olumsuz söylemlere ve tutumlara maruz kalarak büyür ve artık kendisi de söylenenleri kabullenir. Ancak eserin sonuna doğru Andri'nin biyolojik annesinin açığa çıkması ile Öğretmenin gayri meşru çocuğu olduğu açığa çıkan Andri'nin söylendiği gibi bir Yahudi değil, gerçek bir Andorra olduğu anlaşılır. Ancak ne Andri ne de Andorra halkı bu gerçeği kabul etmek istemez. Andri'nin biyolojik annesi bir Andorra tarafından öldürülür, ancak suç Andri'nin üzerine atılır. Bu olay üzerine Siyahlar Andorra'ya gelerek Yahudi avı gerçekleştirir ve Andri idam edilir. Babası intihar eder, üvey kız kardeşi Barblin ise Yahudi fahişesi olarak nitelenir ve ruhsal sağlığı bozulur.

2.2. Harper Lee'nin Yaşam Öyküsü

Nelle Harper Lee, 28 Nisan 1926 tarihinde A. B.D.'nin Alabama eyaletinin Monroeville şehrinde dünyaya gelmiş, yine doğup büyüdüğü şehirde 19 Şubat 2016'da ise hayatını kaybetmiştir. Bu çalışmada incelenen eserin ana karakteri Scout'un babası Atticus gibi bir avukat olan Lee'nin babası Amasa Coleman Lee de cinayetle yargılanan Afroamerikan iki gencin avukatlığını üstlenir. Alabama Üniversitesi'nde hukuk öğrenimine başlayan Lee, öğrenimini tamamlamadan New York'a taşınarak bir süre bir havayolu şirketinde çalışır. Yazına yönelen Lee, bir editörün desteğiyle yazdığı kısa hikayeleri dönüştürerek onu dünya çapında üne kavuşturan eseri *To Kill a Mockingbird* adlı eserini kaleme alır. Tekrar doğduğu şehre dönen Lee, yazdığı birkaç makalenin yanı sıra 2015 yılında ise, ilk eserinin devamı niteliğinde olan *Go Set A Watchman* adlı ikinci eseri yayınlatır.²⁵

2.2.1. *To Kill A Mockingbird* (Bülbülü Öldürmek) Adlı Eserin Özeti

Dünya çapında 30 milyondan fazla basılan, modern Amerikan edebiyatının klasikleri arasına giren, aynı zamanda sinema dünyasında da büyük prestij kazanarak çeşitli ödüller kazanan ve dilimize de *Bülbülü Öldürmek* adıyla çevrilen bu eser, henüz 25 yaşında, evli ve üç çocuk babası Tom Robinson adındaki siyahi bir gencin herhangi kesin bir delil ve rapor olmaksızın kasaba sakinlerinden 19 yaşındaki Mayella Violet Ewell adındaki beyaz bir kadına tecavüz ettiği iddiasıyla yargılandığı dava üzerine örülmüştür. Bu davanın avukatlığına atanan Atticus Finch karakteri karısını yıllar önce kaybetmiştir. Henüz 9 yaşındaki Scout (Jean Louise Finch) ve 13

²⁵ "Harper Lee American writer," last modified Apr 24, 2021, <https://www.britannica.com/biography/Harper-Lee>.

yaşındaki Jem (Jeremy Atticus Finch) adındaki iki çocuğunu, siyahi yardımcısı Calpurnia'nın da desteği ve yardımlarıyla özverili bir şekilde, sahip olduğu ahlaki değerler çerçevesinde yetiştirmeye çabalamaktadır. Ancak Atticus'un bu davayı alması ve bütün benliğiyle savunmaya geçmesi ile kasabalı halk, siyahi gencin yanı sıra Finch ailesine karşı da oldukça dışlayıcı, küçümseyici ve ötekileştirici bir tavır alır. Babalarının siyahi bir genci savunması sonucu büyükten küçüğe birçok kişinin olumsuz tutumuna maruz kalan Scout ve Jem dava sürecinde bütün kasaba ile davayı takip eder. Ancak yeterli delil olmamasına rağmen Tom, mahkeme jürisi tarafından suçlu bulunur ve idamla yargılanır. Bunun ağırlığına dayanamayan Tom, hapisshaneden kaçmaya yeltenirken vurularak öldürülür.

Atticus'un mahkemedeki güçlü savunması ile zor duruma düşen davacı Bob Ewell (Mayella Violet Ewell'in babası) intikam almak için okul partisinden eve dönerken Atticus'un çocuklarına saldırır ve Jem'in kolunun kırılmasına sebep olur. Boo Radley adındaki bir kasabalı çocukları kurtarır ve evine getirir. Ardından olay yerine giden şerif Tate, Ewell'in bir bıçak darbesiyle öldüğünü bildirir.

3. Eserlerin Ötekileştirme Sorunu Çerçevesinde Analizi

Bu bölümde çalışmanın temelini oluşturan iki eseri birbirleri ile karşılaştırmadan önce çalışmanın odak noktası olan ötekileştirme sorunsalı, metin içi analiz yöntemi çerçevesinde eserlere yansıyan unsurlarıyla tespit ve analiz edilecektir.

3.1. *Andorra* Adlı Eserde Ötekileştirme Olgusu

İsviçreli yazar Max Frisch'in 1965 tarihli 12 bölümden oluşan drama eseri, siyahlar olarak nitelendirilen ve Yahudileri katleden bir ülkenin zulmünden kurtarılan Andri adlı gencin, kendilerini beyazlar olarak kabul eden Andorra adlı ülkenin sakinleri tarafından ötekileştirilmesini ve aşağılanmasını ve en nihayetinde antisemitik düşüncelere kurban edilmesinin öyküsünü anlatır. Oyun süresince Andri ve Andri özelinde bütün Yahudiler oldukça olumsuz bir şekilde nitelenir: "WIRT: [...] Die Andorraner sind gemütliche Leut, aber wenn es ums Geld geht, das hab ich immer gesagt, dann sind sie wie der Jud"²⁶ ifadesiyle Andorralı halkın aslında iyi insanlar olduğunu ama söz konusu para olunca Yahudilerden farksız olduğu belirtilerek, Yahudi insanlar paragöz ve hırslı olarak tasvir edilir. Bir Yahudi istediği zaman gülemez ve bir Yahudi'nin toplum tarafından kabul edilebilmesi için kendisini sevdirmeye mecburiyeti olduğu da başka bir Andorralı karakter tarafından dile getirilir: "SOLDAT: [...] 's ist nicht zum Lachen, wenn einer Jud ist, 's ist nicht zum

---

²⁶ Max Frisch, *Andorra* (Frankfurt: Suhrkamp Verlag, 1975), 15

Lachen, du, nämlich ein Jud muß sich beliebt haben"²⁷ Paragöz olarak aşağılanması yetmezmiş gibi hakaretlerin ardı arkası kesilmeden devam eder ve Andri bu kez de korkak olarak nitelenir: "SOLDAT: Aber du hast Angst! [...] Weil du feig bist. ANDRI: Wieso bin ich feig? SOLDAT: Weil du Jud bist."²⁸ Yahudi olduğu için küçüklüğünden itibaren bu şekilde ötekileştirilen, olumsuz tutum ve davranışların yanı sıra aşağılayıcı bir üslupla karşı karşıya kaldığı için artık öz saygısını ve güvenini kaybeden Andri, herhangi bir ayrıştırmaya gerek olmadan, sadece insan olduğu için değerli olduğu düşüncesini içinde barındıramaz ve artık o da kendi öz benliğini sorgulamaya başlar. Neredeyse kendisi hakkında söylenenleri karakterinin bir parçası olarak kabul eder. Hem bireysel hem de sosyal olarak büyük bir boşluğun içerisine düşer ve kimlik bunalımı yaşar:

ANDRI: [...] Vielleicht haben sie recht... [...] Meinesgleichen, sagen sie, hat kein Gefühl.

BARBLIN: Wer sagt das?

ANDRI: Manche. [...]

ANDRI: [...] Bist du ganz sicher, Barblin, daß du mich willst? BARBLIN: Warum fragst du das immer.

ANDRI: Die andern sind lustiger.

BARBLIN: Die andern!

ANDRI: Vielleicht haben sie recht. Vielleicht bin ich feig [...]

ANDRI: Hochwürden irren sich, glaub ich. Niemand mag mich. Der Wirt sagt, ich bin vorlaut, und der Tischler findet das auch, glaub ich. Und der Doktor sagt, ich bin ehrgeizig, und meinesgleichen hat kein Gemüt. [...] Man soll nicht immer an sich selbst denken, ich weiß. Aber ich kann nicht anders, Hochwürden, es ist so. Immer muß ich denken, ob's wahr ist, was die andern von mir sagen: daß ich nicht bin wie sie, nicht fröhlich, nicht gemütlich, nicht einfach so. Und Hochwürden finden ja auch, ich hab etwas Gehetztes. Ich versteh schon, daß niemand mich mag. Ich mag mich selbst nicht, wenn ich an mich selbst denke"²⁹

Yazar eserinde artık bir süre toplum tarafından dışlanan ve ötekileştirilen herhangi bir ırka, dile ve dine mensup insanların bir süre sonra artık nefret ve kin duygularıyla dolduğunu ifade eder. Nitekim Andri de artık bir köpek gibi sevgi dilenmekten vazgeçtiğini ve ona karşı acımasız olanlara karşı içinde açığa çıkan nefreti dile getirir: "ANDRI: [...] Ich schleiche nicht länger herum wie ein bettelnder Hund. Ich hasse. Ich weine nicht mehr. Ich lache. Je gemeiner sie sind wider mich, um so wohler fühle ich mich in meinem Haß"³⁰

---

²⁷ Frisch, Andorra, 20.

²⁸ Frisch, Andorra, 22.

²⁹ Frisch, Andorra, 25-27, 60-61.

³⁰ Frisch, Andorra, 52.

Eserde yer alan karakterlerden biri olan Doktor karakteri, eğitimli biri olmasına rağmen söz konusu Yahudiler olduğunda halkın geri kalanından farksız olur. Yahudilere karşı oldukça negatif bir algı oluşturan Doktor karakteri, tam tersine kendi halkını ve ülkesini de oldukça yüceltir. Ancak kendi halkı ile Yahudi halkı arasında zihninde yarattığı bu ötekileştirici duygu ve düşüncelerle örülen duvarlar altında her şeyden önce insanlık ezilir:

ANDRI: Wieso – soll der Jud – versinken im Boden?

DOKTOR: [...] Ich kenne den Jud. Wo man hinkommt, da hockt er schon, der alles besser weiß, und du, ein schlichter Andorraner, kannst einpacken. So ist es doch. Das Schlimme am Jud ist sein Ehrgeiz. In allen Ländern der Welt hocken sie auf allen Lehrstühlen, ich hab's erfahren, und unsereinem bleibt nichts andres übrig als die Heimat. Dabei habe ich nichts gegen den Jud. Ich bin nicht für Greuel. Auch ich habe Juden gerettet, obschon ich sie nicht riechen kann. Und was ist der Dank? Sie sind nicht zu ändern. Sie hocken auf allen Lehrstühlen der Welt. Sie sind nicht zu ändern.³¹

Duyduğu sözlere ve maruz kaldığı davranışlara artık dayanamayan Andri Adorra'yı terk etmek ister. Kimsenin onu Yahudi olduğu için ötekileştirmedığı, dışlamadığı, ayırtmadığı, aşağılamadığı bir yere gitmek ister: "ANDRI: [...] Glaub mir, es gibt eine andre Welt, wo niemand uns kennt und wo man mir kein Bein stellt, und wir werden dâhin fahren, Barblin, dann kann er hier schreien, soviel er will"³² Kasabada karşılaştığı herkesten benzer ötekileştirici ve aşağılayıcı sözleri duyan Andri, artık yaşamındaki bütün olumsuzlukları kendi Yahudi kişiliğiyle özdeşleştirir. Her şeyin Yahudi olduğu için başına geldiğine inanır. Hatta o bile kendi benliğinden, kimliğinden ve özünden uzaklaşır. Bu ötekileştirici tutuma karşı ciddi bir duruş sergileyen yazar, şekillendirdiği Papaz karakteri aracılığıyla Andri'nin ve Andri gibi toplum tarafından dışlanan herkesin en başta kendisini olduğu gibi kabul etmesi gerektiğini ve kimse gibi olmak zorunda olmadığını aktarır:

PATER: [...] Was immer euch widerfährt in diesem Leben, alles und jedes bezieht ihr nur darauf, daß ihr Jud seid. [...] Du sagst es selbst. Wie sollen die andern uns lieben können, wenn wir uns selbst nicht lieben? Unser Herr sagt: Liebe deinen Nächsten wie dich selbst. Er sagt: Wie dich selbst. Wir müssen uns selbst annehmen, und das ist es, Andri was du nicht tust. Warum willst du sein wie die andern? Du bist gescheiter als sie, glaub mir, du bist wacher. Wieso willst du's nicht wahrhaben? 's ist ein Funke in dir. Warum spielst du Fußball wie diese Blödiane alle und brüllst auf der Wiese herum, bloß um ein Andorraner

---

³¹ Frisch, Andorra, 40.

³² Frisch, Andorra, 53.

zu sein? Sie mögen dich alle nicht, ich weiß. Ich weiß auch warum. 's ist ein Funke in dir. Du denkst. Warum soll's nicht auch Geschöpfe geben, die mehr Verstand haben als Gefühl? Ich sage: Gerade dafür bewundere ich euch. Was siehst du mich so an?³³

Yazar kimlik, aidiyet ve ötekileştirme sorununa karşı kendi duygu ve düşüncelerini Papaz karakteri ile aktarır. Andri onlar gibi olmaya çalışarak içinde bulunduğu yalnızlık, dışlanmışlık ve ötekileştirme duygusundan kurtulmaya çalışır. Ancak Papaz, toplum tarafından dışlandığı için kendi benliğini sorgulayan Andri'yi yüreklendirmeye çalışarak kendisini ve ait olduğu kimliği olduğu gibi kabul etmesi gerektiğini ifade eder. Onun sadece Yahudi olduğu için korkak olduğunu ifade eden kişilere karşı Yahudi kimliğini daha fazla benimsemesi gerektiği üzerinde durur. Yazara göre her şeyden önce kişi kendisini hangi dile, dine, ırka mensup olursa olsun yaratıldığı şekliyle kabullenmelidir, hiçbir bireyin ötekiler gibi olma zorunluluğu olmamalı ya da hiçbir birey böyle hissetmek mecburiyetinde kalmamalıdır. Ve hiç kimse birbirini kafasında kurduğu belirli algılar üzerinden yargılamamalıdır:

PATER: Kein Mensch, Andri, kann aus seiner Haut heraus, kein Jud und Kein Christ. Niemand. Gott will, daß wir sind, wie er uns geschaffen hat. Verstehst du mich? Und wenn sie sagen, der Jud ist feig, dann wisse: Du bist nicht feig, Andri, wenn du es annimmst, ein Jud zu sein. Im Gegenteil. Du bist nun ainmal anders als wir. Höst du mich? Ich sage: Du bist nicht feig. Bloß wenn du sein willst wie die Andorraner alle, dann bist du feig... [...] Du sollst dir kein Bildnis machen von Gott, deinem Herrn, und nicht von den Menschen, die seine Geschöpfe sind. Auch ich bin schuldig geworden damals. Ich wollte ihm mit Liebe begegnen, als ich gesprochen habe mit ihm. Auch ich habe mir ein Bildnis gemacht von ihm, auch ich habe ihn gefesselt, auch ich habe ihn an den Pfahl gebracht.³⁴

Andorra şehri her ne kadar oranın yerlisi olan Doktor karakteri tarafından barışın, özgürlüğün ve insan haklarının en üst düzeyde olduğu bir ülke olarak tasvir edilse de yine aynı karakter aynı ülkede Andri'ye sadece Yahudi olduğu için türlü önyargılar, etiketlemeler ve aşağılayıcı sözlerle yaklaşmaktadır. Yazar kurmaca evrende yarattığı Andorra ülkesi ile ötekileştirmenin yapıldığı her yere hitap etmektedir. Herhangi bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ya da insan haklarının gelişmişliğinin temeli ötekine karşı gösterilen sahiplenici tutumda yatmaktadır: "DOKTOR: Beliebt ist kein Ausdruck. Ich habe Leute getroffen, die keine Ahnung haben, wo Andorra

---

³³ Frisch, Andorra, 63-64.

³⁴ Frisch, Andorra, 64-65.

liegt, aber jedes Kind in der Welt weiß, daß Andorra ein Hort des Friedens und der Freiheit und der Menschenrechte”³⁵ Yazar aynı zamanda Yahudi avına çıkan Siyahların gelişiyle Andoralı halka bir şey olmayacağı için sesini çıkarmayarak Yahudilere yapılanlara kayıtsız kalanları da eleştirir. Bu kıyımı gerçekleştirme emrine itaat edenler sosyal düzeni sağladıkları ve sadece göreve itaat ettikleri bahanelerine sığınarak vicdanlarını rahatlatmaya çalışırlar ve Andorralı halka bir şey olmayacağını açıkça dile getirirler:

BARBLIN: Ist’s wahr, Hochwürden, was die Leute sagen? Sie sagen: Wenn einmal die Schwarzen kommen, dann wird jeder, der Jud ist, auf der Stelle geholt. Man bindet ihn an einen Pfahl, sagen sie, man schießt ihn ins Genick. [...]

DOKTOR: Nur keine Aufregung. Wenn die Judenschau vorbei ist, bleibt alles wie bisher. Kein Andorraner hat etwas zu fürchten, das haben wir schwarz auf weiß. Ich bleibe Amtsarzt, und der Wirt bleibt Wirt, Andorra bleibt andorranisch [...]

SOLDAT: [...] Bürger von Andorra! Die Jugendschau ist eine Maßnahme zum Schutze der Bevölkerung in befreiten Gebieten, beziehungsweise zur Wiederherstellung von Ruhe und Ordnung. Kein Andorraner hat etwas zu fürchten³⁶

Gerçekleşen bu Yahudi avında hiçbir suçu olmamasına, gerçekte Andri’nin biyolojik annesini öldürme suçunu bir Andorralı işlemesine ve zaten Andri’nin de bir Yahudi olmadığı anlaşılmasına rağmen Andri, Andorralı halkın ve Siyahların zihinsel dünyalarında oluşturdukları o ötekileştirici, etiketleyici algıların ve insanlık dışı ayrımcılığın kurbanı olur. Onu öldüren asker için ise bu durum sadece bir görevden ibaret kalır. Ve gerçekler bütün çıplaklığı ile ortada olmasına rağmen halk da bu kıyımaya ses çıkarmayarak sanki böyle bir durum hiç yaşanmamış ve hiçbir şey olmamış gibi davranır:

SOLDAT: Ich hab ihn nicht leiden können. Ich hab ja nicht gewusst, daß er keiner ist, immer hat’s geheißten, er sei einer. Übrigens glaub ich noch heut, daß er einer gewesen ist. Ich hab ihn nicht leiden können von Anfang an. Aber ich hab ihn nicht getötet. Ich habe nur meinen Dienst getan. Order ist Order. Wo kamen wir hin, wenn Befehle nicht ausgeführt werden! Ich war Soldat.³⁷

Frisch, bu eseriyle, insanlar arasında önyargı, ötekileştirme ve ayrımcılıkla örülen duvarların yıkılması en zor duvarlar olduğunu ortaya koyar. Ayrıca ötekileştirici davranış ve söylemlerin ne kadar tehlikeli olabileceğini birçok masum insanın hayatını nasıl etkilediğini hatta onları ölüme bile

---

³⁵ Frisch, Andorra, 68.

³⁶ Frisch, Andorra, 12, 106, 114.

³⁷ Frisch, Andorra, 58

götürebileceğini okurlarına göstermiş olur. Ayrıca ötekini anlama noktasında empati kurmayı da teşvik eder.

3.2. *To Kill A Mockingbird* (Bülbülü Öldürmek) Adlı Eserde Ötekileştirme Olgusu

Harper Lee'nin 1960 yılında yayımlanan ve yayımlandıktan bir yıl sonra kendisine Pulitzer Edebiyat ödülünü kazandıran eseri *To Kill A Mockingbird* adlı eseri, Amerika'nın Alabama eyaletinin Maycomb kasabasında yaşayan Finch ailesini merkeze almaktadır. Eser, Finch ailesinin en küçük üyesi Scout karakterinin kasabada gelişen olaylara bakışı ve bu olayları anlamlandırmaya çalışması üzerine şekillenmiştir. Siyahi bir gencin haksız yere yargılanışını ve onu savunan bir avukatın Atticus Finch'in toplum tarafından dışlanmasını eserin çocuk anlatıcı karakteri Scout üzerinden aktaran yazar, ötekileştirme, ayrımcılık ve ırkçılık sorununa oldukça objektif ve naif bir anlatım perspektifi ile yaklaşmaktadır. Zira, bir çocuğun dünyası dil, din, ırk, mezhep vb. ayrımı gözetmeksizin, ötekileştirmeksizin herkese eşit bir pencereden bakar. İki bölümden oluşan eseri, özellikle ötekileştirme sorunu çerçevesinde ele almak gerekirse, eserin ilk bölümü daha çok ötekileştirmenin toplumsal yansımaları üzerinden değerlendirebilirken, ikinci bölümü ise daha çok bu sorunun hukuki yansımaları üzerinden ele alınabilir.

Ötekileştirmenin sosyolojik yansımalarını kasabalı halkın siyahi bir genci savunan Avukat Atticus ve çocukları üzerinde kurdukları baskı ile şekillendiren yazar, ten rengi siyah oldukları için ötelenen insanların haklarını yine Atticus karakteri ile korumaya çalışır. Atticus oldukça ahlaklı, idealist, dürüst ve hümanist bir bakış açısı ortaya koyar ve çocuklarını da bu perspektifle yetiştirmeye çalışır. Atticus, henüz bu ayrımcılığın ve ötekileştirmenin anlamını ve sebebini idrak edemeyen çocuklarını, çevrelerinden duydukları gibi siyahilere karşı zenci diyerek hitap etmemeleri noktasında uyarır ve böylece yazar ötekileştirmenin başladığı en temel yer olan üslubun önemi üzerinde durmuş olur. Yazar çoğunluğun sergilediği ötekileştirici davranışların aksine bir kişinin bile sergilediği eşitlikçi yaklaşımın önemini Atticus'un şu sözleriyle okuyucuya aşılama çalışır: "[...] "Sen zencileri mi savunuyorsun, Atticus?" "Elbette savunuyorum. Zenci deme, Scout. Bu kabalıktır." "Okulda herkes öyle diyor." Bundan böyle o herkesten biri öyle söylemeyecek"³⁸ Toplum içerisinde meydana gelen en ufak olumlu bir etkinin aratarak çoğalmasını umut eden, dışlanmayı hatta kendisinin ve ailesinin dahi bu hususta ötekileştirilmesini göze alan Atticus, ezici çoğunluğa boyun eğerek sırf siyahi olduğu için o genci savunamaması durumunda ne kendi yüzüne ne de çocuklarının yüzüne bakamayacağını ve

³⁸ Harper Lee, *Bülbülü Öldürmek* (İstanbul: Epsilon Yayınevi, 2021), 101.

mesleğini icra edemeyeceğini savunur. Kendisi insani ve ahlaki açıdan doğru olanı yapmadıkça çocuklarından benzer tutumları sergilemesi noktasında herhangi bir beklenti duymaya hakkı olmadığına inanır:

“[...], yüksek mevkilerdeki bazı kişiler bu adamı savunmaya çalışmamın doğru olmadığını söylüyor. [...] Onu savunmaman gerekiyorsa bu işi neden yapıyorsun ki?” “[...] “En önemli nedeni, savunmasaydım bu kasabada insan içine çıkacak yüzüm olmazdı, yasama meclisinde bu ilçeyi temsil edemezdim, hatta ne sana ne de Jem’e bir daha bir şeyi yapmamanızı söyleyebilirdim”.³⁹

Tom Robinson’un henüz yargılanmadan ve suçu ispatlanmadan toplum tarafından suçlu olduğuna inanılmasındaki en büyük etken, insanların siyahilere karşı zihinlerinde yarattıkları önyargıyla örülmüş ayrıştırıcı ve ötekileştirici düşünce tarzıdır: “... bu adam, destekleyici herhangi bir kanıt olmadan cezası ölüm olan bir suçla suçlanıyor ve şu anda ölümlerle yargılanmakta...”⁴⁰ Dolayısıyla böyle bir genci savunan Atticus da hem ailesi hem de kasabalı halk için bir yüz karası olarak nitelenerek bu yaklaşım tarzından nasibini alır: “[...] “Bizimkiler senin babanın bir yüz karası olduğunu söylüyor, o zencinin su deposundan sallandırılması gerekiyormuş!”⁴¹ Ne yazık ki henüz dokuz ve on üç yaşında olan Jem ve Scout da babaları hakkındaki söylemlere maruz kalır ve özellikle yaş itibarıyla daha küçük olan Scout babalarının (kasabalı halka göre) nasıl bir yanlış içerisinde olduğunu, “zenci hayranı” olarak nitelendirilmesindeki anlamın içeriğini ve siyahi bir insanı savunduğu için aileyi neden rezil etmiş olabileceğini bir türlü anlayamaz: “[...] Ayrıca Atticus Amca zenci hayranıysa bu da senin kabahatin olamaz ama sana şunu söyleyeyim, ailenin geri kalanı utançtan geberiyor...” [...] Maycomb’un sokaklarında bir daha asla yürüyemeyeceğiz. Aileyi rezil ediyor, onun yaptığına rezil etmek denir”⁴² Duyduklarına bir anlam veremeyen Scout bu durumu babasıyla paylaşır. Tam da bu noktada toplumsal ötekileştirmeye karşı sesini Atticus karakteri üzerinden duyurmaya çalışan yazar, bütün insanlığı ayrıştırmadan, etiketlemeden, dışlamadan, ötekileştirmeden sadece insan olduğu için sevmek gerektiğine vurgu yapar. Bu olumsuz yargıların sadece insanların kendi düşünce dünyalarında yarattıklarından ibaret olduğunu ve sırf böyle bir kodlama yaparak bu tür olumsuzluklara inanmalarının herhangi bir hakaret unsuru sayılamayacağını ifade eder. Hiçbir insan kendi diline, dinine, ten rengine, ırkına ya da statüsüne dayanarak bir başkasından daha üstün olduğunu iddia

³⁹ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 102.

⁴⁰ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 258.

⁴¹ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 103.

⁴² Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 111.

etme hakkına sahip değildir. Yazara göre böyle bir algıya sahip olan bir birey veya toplum büyük bir cehalet girdabında sıkışıp kalmıştır:

Bir akşam, "Atticus," dedim, "zenci hayranı tam olarak ne demek?" "[...] Açıklaması çok zor; beş para etmez, cahil adamlar, zencileri kendilerinden üstün gördüğünü düşündükleri bir adam için kullanırlar bunu. Birini bayağı, çirkin bir etiketle yaftalamak isteyen, bizim gibi birer insan olan bazı insanlar yüzünden bu deyim dilimize girdi." "Yani sen o zaman gerçekten bir zenci hayranı değilsin, öyle mi?" "Niye olmayayım? Ben herkesi sevmek için elimden geleni yapıyorum... [...], birinin kötü olduğunu düşündüğü bir şeyle seni nitelendirmesi hiçbir zaman hakaret değildir. O kişinin ne kadar zavallı olduğunu gösterir, seni incitmez".⁴³

En yakınındaki insanlar tarafından oldukça olumsuz ithamlara maruz bırakılan Atticus, bu insanların aksine çocuklarını, bu insanlara karşı sabırlı, hoşgörülü olmaları noktasında uyarır ve ellerinden gelenin en iyisiyle karşılık vermeleri gerektiğini ifade eder. Her şeyden ve herkesten önce bir bireyin kendi davranışlarından ve yaptıklarından sorumlu olması gerektiğini çocuklarına aşılılamaya çalışır.

Niçin kendimizi tutmamız gerektiğini anlamadığımı söyledim, okulda hiç kimse hiçbir şey için kendisini tutmuyordu. [...] yaz gelince çok daha kötü şeylerle karşılaşacak ve soğukkanlılığımı korumak zorunda kalacaksın... Jem'e ve sana karşı bir haksızlık bu, biliyorum ama bazen elimizden gelenin en iyisini yapmak zorundayız, zor günde nasıl davranmamız...⁴⁴

Atticus karakteri aracılığıyla yazar, her bireyin her şart ve koşulda doğru olanı yapması, herkesten ve her şeyden önce insanın ahlaki açıdan vicdanı karşısında kendisini temize çıkarması gerektiğini ifade eder. Başkalarını herhangi bir nedenden ötürü ötekileştirenlerin Tanrı'nın huzuruna çıkamayacağını ifade eden Atticus için vicdanın sesi etrafındaki bütün sesleri susturan bir güce sahiptir. Ve kim ne derse desin bir kimsenin, vicdanının sesini asla susturamayacağına ve etrafındaki hiçbir sesin tesirinde kalmadan doğru olanı yapacağına inanır.

"[...] Şu dava, Tom Robinson davası insanın vicdanının en hassas noktasına dokunan bir dava... Scout, bu adama yardım etmeye çalışmasaydım kiliseye gidip Tanrı'ya dua edemezdim" [...] "E ama pek çok kişi kendilerinin haklı olduğunu senin yanıldığını düşünüyor." "Tabi bunu düşünmeye hakları var, düşüncelerine saygı gösterilmesini istemekte de haklılar," dedi Atticus, "ama başka insanların yüzüne bakabilmek için ilk önce kendi yüzüme bakabilmeliyim. Başka

⁴³ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 142.

⁴⁴ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 137.

insanların çoğunluğunun düşüncelerinden bağımsız hareket eden tek şey insanın vicdanıdır"⁴⁵

Sadece çocuklar değil Atticus'un kendisi bile söz konusu siyahiler olduğunda, aklı başında birçok yetişkinin sergilediği bu ötekileştirici davranışları ve söylemleri anlayamadığını ifade eder. Kasaba halkının sahip olduğu önyargılı ve ayrıştırmacı algıları onları insani ve ahlaki değerlerden uzaklaştırır: "[...] Bir siyahiyile ilgili bir şey olduğunda aklı başında insanların neden aklını kaçırdıklarını anladığımı söylesem yalan olur..."⁴⁶ Bu anlam verememe durumu halk içinde geçerlidir. Kasaba halkı da Atticus'un siyahi bir genci gerçek manada nasıl savunabildiğine anlam veremez: "[...] "biliyorsun, bu zencinin avukatlığını mahkeme verdi ona." "Evet ama Atticus onu ciddi ciddi savunmayı düşünüyor. İşin sevimsiz yanı bana göre bu"⁴⁷ Ancak Atticus halkın farklı düşüncelerine saygı duyarken; kasaba halkı bu savunmayı oldukça yakışıksız bir tavır olarak düşünür ve hiçbir suretle sindiremez. Ötekileştirici ve aşağılayıcı söylemlerini Atticus'a da yönelterek siyahileri savunduğu için ona da hakaret etmeye başlarlar: "[...] Zaten babanız da avukatlığını yaptığı o zencilerden, o beş para etmez adamlardan hırlı değil!"⁴⁸ Hatta siyahi bir genci savunması sebebiyle Atticus'un her şeyini kaybedeceğini kaybedeceğini söylerler. Ancak Atticus asla doğrularından vazgeçmez: "... bu işe neden bulaştın anlamıyorum bir kere ben," diyordu Bay Link Deas. "Bu iş yüzünden çok şey kaybedeceksin, Atticus. Yani, her şeyini kaybedeceksin"⁴⁹

Siyahilerin yanı sıra melez olanların ise hem beyazlar hem de siyahiler tarafından dışlandığını ve büyük bir aidiyet sorunu yaşadıklarını da eserinde işleyen yazar, arada kalanların ve hiçbir yere ait olmayanların da yaşadıklarına dikkat çekmektedir:

"Jem," dedim. "melez çocuk ne demek?" "Yarı beyaz yarı siyah demek. Onları gördün Scout. Bakkal çıraklığı yapan o kıvrık kızıl saçlı oğlanı biliyorsun. Yarı beyazdır o. Durumları gerçekten acıklı." "Acıklı mı, neden?" "Hiçbir yere ait değiller. Siyahlar onları istemez çünkü yarı siyahlar, böylece arada kalıyorlar, hiçbir yere ait olmadan"⁵⁰

Kasaba halkının ötekileştirici tutumu sadece Tom Robinson davası ile sınırlı kalmaz. Halk siyahi insanlarla aynı çevrede oturmaktan dahi rahatsızlık duyduğunu dile getirerek, onların oturduğu bölgedeki ev

---

⁴⁵ Lee, Bülbülü Öldürmek, 138

⁴⁶ Lee, Bülbülü Öldürmek, 118.

⁴⁷ Lee, Bülbülü Öldürmek, 209.

⁴⁸ Lee, Bülbülü Öldürmek, 134.

⁴⁹ Lee, Bülbülü Öldürmek, 187.

⁵⁰ Lee, Bülbülü Öldürmek, 207.

fiyatlarının düşüklüğünden şikâyet ederek onların oradan sürülmesini talep eder: "[...] Sayın yargıç, on beş yıldır kaç kez ilçeye başvurduğum, oradaki o zenci yuvasını temizlemelerini istedim, onların o çevrede yaşaması tehlikeli, ayrıca mülkümün değerini de düşürüyorlar ve..."⁵¹ Eserin ilk bölümünde siyahilere karşı ortaya konan ötekileştirmenin fikri ve sosyal boyutunu gözler önüne seren yazar, eserin ikinci bölümünde ise herkesin her koşulda hiçbir ayırım gözetmeksizin haklarını savunması ve eşit muamelede bulunması beklenen hukuk kurumunun ortaya koyduğu ötekileştirme üzerinde de durmaktadır. Farklı olduğu için ötekileştirilen insanlar ne sosyal düzen içerisinde ne de hukuk düzeni içerisinde hak ettiği eşit muameleye bir türlü kavuşamaz. Beyazların siyahilere karşı sergiledikleri tutumlarla aslında kendi değerlerini ve insanlıklarını eksilttikleri vurgulanır. Yazar, Atticus karakteri aracılığıyla insanlardan ve hukuk düzeninden beklentisini eserde şu sözlerle dile getirir:

Ama bu ülkede insanlar ancak bir tek durumda eşit yaratılmış kişiler haline gelirler – bir yoksulu Rockfeller ailesinin bir ferdiyle, bir budalayı Einstein ile, cahil bir kişiyi bir kolej müdürüyle eşit gören bir tek kurum vardır. Bu kurum da, baylar, hukuk kurumudur. [...] Bir adamın rengi ne olursa olsun, kendisine adil davranılması gereken tek yer mahkeme salonudur ama insanlar kendi hınçlarını jüri locasına taşımanın bir yolunu buluyor. Yaşın büyüdüğü zaman hayatının her gününde beyaz adamların siyah adamları aldattığını göreceksin ama sana bir şey söyleyeyim ve bu söyleyeceğim şeyi hiç unutma; beyaz bir adam siyah bir adamı aldattığı zaman, o beyaz adam kim olursa ve ne kadar zengin olursa olsun, ne kadar iyi bir aileden gelirse gelsin, beş para etmez tekidir. [...] Benim için bir siyahinin cehaletinden yararlanan beş para etmez bir beyaz adamdan daha mide bulandırıcı bir şey yoktur.⁵²

Yazar siyahilerin hukuk düzeni içerisinde de ne denli ötekileştirildiğine ve mağdur edildiğine de dikkat çekmeyi amaçlar ve siyahilerin hem toplum hem de hukukun gereğini yerine getirmek için görevlendirilen jürilerin nezdinde her daim önyargıyla karşı karşıya kaldığına dikkatleri çeker. "[...], jürinin bir beyaz adama karşı bir siyahinin lehine karar verdiğini hiç görmedim..."⁵³ diyerek sadece ten renklerine dayanarak beyazların siyahılardan üstün tutulduğuna vurgu yapar ve şöyle devam eder: "[...] Dünyamızda insanların akıllarının başlarından çıkmasına yol açan bir şey var; jüridekiler isteseler bile adil olamazlardı. Bizim mahkemelerimizde, beyaz adamın dünyasıyla siyah adamın dünyası karşı karşıya geldiğinde, her zaman beyaz adam kazanır. Bu

⁵¹ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 207

⁵² Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 262, 281.

⁵³ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 266.

ne kadar çirkin olursa olsun hayatın bir gerçeği”⁵⁴ Bu algının farkında olan Tom Robinson da tamamen suçsuz olmasına rağmen, sadece ten renginden ötürü işlemediği bir suç karşısında suçlu bulunmaktan korktuğu için uğradığı iftira karşısında korkar ve kaçır: “Neden kaçtın?” “Korktum, efem.” “Niçin korktun?” “Bay Finch, ben gibi bir zenci olsanız siz de korkardınız.” [...] “Tutuklanmaktan mı korktun, yaptığın şeyi kabullenmek zorunda kalmaktan mı?” “Hayır efem, yapmadığım şeyi kabullenmek zorunda kalmaktan”⁵⁵ Yazar bir yandan bir insanın hiç düşünmeksizin başka bir insanın hayatı üzerinde nasıl böyle yıkıcı bir tahakküm kurabildiğini ve hayatlarını cehenneme çevirmelerini hatta yaşamlarına sebep olmalarını sorgularken diğer taraftan da bu ötekileştirici tutumların hep var olduğu ve var olacağı gerçeğine de dikkat çekmektedir. Ancak bu gerçeğe rağmen Atticus karakteri ile bu zihniyete karşı savaştırmaktan ve mücadele etmektense de vazgeçmez:

Bazı insanların hayatlarını bazı insanların hiç düşünmeden cehenneme çevirmesine ağlamazsın. Beyaz insanların, bir an olsun siyahların da insan olduklarını düşünmeden onların hayatlarını cehenneme çevirmelerine ağlamazsın. “[...] Bunu nasıl yapabilirler, nasıl?” “Bilmiyorum ama yaptılar. Daha önce de yaptılar, bu gece de yaptılar, yine yapacaklar ve yaptıkları zaman... Öyle görünüyor ki yalnızca çocuklar ağlayacak.”⁵⁶

Yazar “[...] Bir keresinde, kendinizi bir adamın yerine koymadıkça o adamın yerinde olmanın nasıl bir şey olacağını anlamadıkça o adamı gerçekten tanıyamazsınız, demişti”⁵⁷ sözleriyle, ötekileştirmenin karşısına empati kurmayı yerleştirmeye ve okuyucularına aşılılamaya çalışır. Dava sırasında bütün söylenenleri izleyen Scout’ın arkadaşı Dill, savcının siyahi sanığa karşı sergilediği küçümseyici tavrı şiddetle reddederek, bu ötekileştirici tavrı tamamen mide bulandırıcı bir tavır olarak ifade eder:

[...] O adamın ona durmadan ‘be adam’ deyişi, onunla alay edişi, adamın her yanıtından sonra jüriye bakışı...” “Peki ama Dill, adam ne de olsa bir zenci.” “Hiç umurumda değil. Onlara öyle davranmak hiç doğru değil. Hiç kimsenin öyle konuşmaya hakkı yok, mide bulandırıcı bir şey”.⁵⁸

Eserde İkinci Dünya Savaşı’nda gerçekleşen Yahudi soykırımına da atıfta bulunan yazar, Hitler’in Yahudilere maruz gördüğü zulmün ve önyargının kendi toplumu tarafından diktatörlük olarak kabul edilip, ardından aynı halkın kendi ülkesindeki siyahlilere karşı aynı hataya düşmelerine, onları

⁵⁴ Lee, Bülbülü Öldürmek, 266.

⁵⁵ Lee, Bülbülü Öldürmek, 249,252.

⁵⁶ Lee, Bülbülü Öldürmek, 257, 271.

⁵⁷ Lee, Bülbülü Öldürmek, 356.

⁵⁸ Lee, Bülbülü Öldürmek, 253.

ötekileştirmelerine, ayrıştırmalarına, dışlamalarına ve zulmetmelerine anlam veremez. Bu noktada ülkesinde bu zihniyete sahip olan insanlara karşı eleştirilerini de sıralar. Demokrasi ülkesi olarak kabul ettikleri ülkelerinde sadece siyah ten rengine sahip oldukları için anti-demokratik ve insanlık dışı uygulamalara maruz kalanları gözler önüne serer: "[...] "İşte Amerika ile Almanya arasındaki fark bu," dedi. "Biz bir demokrasiyiz, Almanya ise bir diktatörlük. Diktatör-lük. Burada biz insanlara zulmetmeyiz. Zulüm önyargılı insanlardan kaynaklanır" [...] Jem, nasıl böyle Hitler'den nefret edersin de sonra dönüp kendi ülkedeki insanlara bu kadar çirkin davranırsın?"⁵⁹ Aynı şekilde yazar, milyonlarca Alman vatandaşının Yahudi soykırımına karşı durmayışlarını, sessiz kalmalarını ve o ideolojinin peşinden gidişlerini de eleştirir:

[...] Atticus'un tek bir kez kaşlarını çatmış olduğunu görmüştüm, o da radyoda Elmer Davis, Hitler'le ilgili son haberleri verirkendi. Atticus çat diye radyoyu kapatmış ve "Ah-ah!" demişti. Bir keresinde neden Hitler'e katlanamadığını sordum, "Çünkü manyağın teki," dedi. [...] Bir manyak, milyonlarca Alman. Bana sanki o manyak milyonları hapse tıkacağına o milyonlar onu tıkkardı gibi geliyordu. Bu işte bir sakatlık vardı; bu konuyu babama soracaktım. Sordum, soruma yanıt veremeyeceğini çünkü yanıtı kendisinin de bilmediğini söyledi. "Ama Hitler'den nefret etmek doğru mu?" "Doğru değil," dedi. "Hiç kimseden nefret etmek doğru değildir."⁶⁰

Bütün ötekileştirmelere, insanlık dışı tutum ve fiillere rağmen, "İnsanların çoğu iyidir, Scout yeter ki sen onları bir gün gör"⁶¹ diyerek eserine son veren yazar, insanların içindeki iyiliğe olan inancı ve umudu canlı tutar.

3.3. Eserlerin Öteki Olgusu Üzerine Karşılaştırılması

Bu çalışmada incelenen *Andorra* ve *To Kill A Mockingbird* adlı eserlerin her ikisi de ötekileştirme ana teması üzerine odaklanmakla birlikte *Andorra* adlı eser, Yahudi bir genci olayın merkezine aldığı için dini açıdan yapılan ötekileştirmeye dikkatleri çekerken; *To Kill A Mockingbird* adlı eserde ise Siyahi bir gencin sadece ten rengi yüzünden maruz kaldığı ötekileştirmeyi olayın merkezine yerleştirdiği için ırksal ötekileştirme üzerine eğilmektedir. Her iki eserde de toplumun sergilediği önyargılı ve dışlayıcı söylem ve tutumlarının sergilenmesi ile ötekileştirmenin sosyolojik boyutları ortaya konulmuştur. Ancak bu sosyolojik boyutun yanı sıra *Andorra* adlı eserde toplum tarafından ötekileştirilen bireyin karşı karşıya kaldığı kimlik buhranının yanı sıra, görevlilerin "görev" adı altında askeri ve idari emirleri

⁵⁹ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 312,314.

⁶⁰ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 313.

⁶¹ Lee, *Bülbülü Öldürmek*, 358.

sorgulamaksızın sadece emirlere itaat etmesi ve insanların sebepsizce katledilmesi eleştirilirken, *To Kill A Mockingbird* adlı eserde ise, daha çok beyaz ırkın lehine işleyen hukuk sistemi ve etkileri aktarılmıştır. Her iki eserde de tüm insanlığı kucaklayan evrensel bir politik ve idari anlayış ile adil bir hukuki yaklaşımın ötekileştirmenin önüne geçemedeki etkisi ve rolü üzerinde durulmuştur. Yazarların yarattığı kurmaca evrende yer alan öteki konumundaki karakterler çoğunluğun tahakkümünü yasallaştıran hukukun ve sosyal düzenin şiddetine maruz kalmaktadır. Tamamen suçsuz olan bu iki ana karakter (Andri ve Tom Robinson), dahil oldukları sosyal yapı içerisinde “Öteki” konumunda bulunmaları sebebiyle hukuki ve idari hükümlerle yasaların ve idari düzenin genelliğine ve sistemin tekdüzeliğine kurban edilerek öldürülürler. Her iki eserde de ötekileştiren ve dışlayan halkın yaşadığı ülkeler (Amerika ve Andorra) özgürlükler ülkesi ve demokratik ülke olarak gösterilmesine rağmen en nihayetinde her iki ülkede de masum iki insan tamamen anti-demokratik ve insanlık dışı muamelelere maruz kalarak hayatını kaybeder.

Her iki eserde de ötekileştirilen ana karakterler her ne kadar çoğunluk tarafından dışlansa da örnek oluşturması açısından ötekilerin sesi olan ve onları savunan yan karakterler de bulunmaktadır. *Andorra* adlı eserde Papaz karakteri Yahudi genç Andri’ye yardım etmeye çalışırken; *To Kill A Mockingbird* adlı eserde de Avukat Atticus karakteri hem kendisinin hem de ailesinin halkın çoğunluğu tarafından dışlanmasına rağmen siyahi genç Tom Robinson’u bütün ahlaki ve insani değerleriyle savunmaktan kaçınmaz.

Son olarak bu iki eserin imlediği mesajdan yola çıkarak şunu ifade edebiliriz ki, içinde yaşanılan her toplumun sosyal, siyasal ve o siyasal düzenin çevrelediği hukuki bir yapısı vardır. Her birey toplumsal açıdan kabul gören sözlü kurallar dışında bir de bu siyasi egemen gücün yönetimi altındaki hukuki kurallara da uymak zorundadır. Yazarlar eserleri aracılığıyla ötekileştirme karşısındaki yerlerini alarak sosyal ve siyasal yapının insanın doğasına uygun bir şekilde hareket etmesi ve her türlü insanın hakkını gözeterek mutlu bir toplum yaşantısı tasarımı gerektiğini vurgular.

Sonuç

Öteki ya da ötekiler birçok farklı şekillerde algılanabilir ve cinsiyet, belli bir jenerasyona aidiyet, ulus, din vb. çeşitli anlamlarda ve ilişkilerde kullanılabilir. Öteki dediğimiz ve bizlere yabancı olan insanlar aslında üzerinde yaşadığımız dünyanın bilgisini bizlere sunan zengin kaynağın da sahibidir. Her insanın iki özelliği vardır: Birincisi, bizler gibi sevinçleri ve üzüntüsü olan, iyi ve kötü günü olan, başarılarından ötürü sevinen, açlıktan ve soğuktan hazzetmeyen, kederi ve talihsizliğin acısını duyumsayan, başarıyı memnuniyet ve doyum olarak gören insan, dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın insanlığın temel varoluşsal duygu ve arzuları ile bezeli olan insan. İkinci özelliği ise, belirli bir kültürün, inancın ve kanaat vb. irksal bir özelliğin taşıyıcısı olan insan. Bu iki özellik birbirinden izole ya da saf bir şekilde oluşamaz, iki özelliğe birbirine bağlı bir şekilde birlikte yaşar.⁶² Bizden farklı olduğunu düşündüğümüz bir bireyle karşı karşıya kaldığımızda dikkate almamız gereken ve karşımızdakine karşı davranışları şekillendiren temel çıkış noktası olarak ilk yaklaşım baz alındığı takdirde, yani karşımızda bizden farklı olarak gördüğümüz insanı öncelikle insani özelliklerini dikkate aldığımızda doğal olarak ötekileştirmenin de önüne geçmiş oluruz. Unutulmamalıdır ki her insana karşı evrensel ahlaki değerler açısından saygı duyma zorunluluğumuz bulunmaktadır.⁶³ Bu çalışmada incelenen her iki eserde açıkça ortaya koymaktadır ki; her türlü ayrımcılık ve ötekileştiricilik insanlığın temelini derinden sarsan bir etkiye sahiptir. İnsanlık hiç kimsenin tekelinde değildir ve olmamalıdır da.⁶⁴ Bunların önüne geçilebilmesi için ortak insanlık algısının eğitim, kültür, kullanılan dil ve medya araçları aracılığıyla yükseltilmesi ve evrenselleştirilmesi gerekmektedir.⁶⁵ Farklılığın, çeşitliliğin kaybı, dünyanın ve insanlığın kaybı olacaktır. Ötekine yalnızca kendisine benzediği ölçüde hoşgörü göstermek kibrin, hoşgörüsüzlüğün ve bencilliğin en büyük temsilidir. Bu çalışmada irdelenen iki eser de ortaya koymaktadır ki, artık küreselleşen dünya ile kozmopolit bir düzene kavuşan sosyal yapılar içerisinde var olmaya çabalayan bir insan için, ahlaki ve insani değerlere saygı ve hoşgörü geliştirememiş, ötekileştirmeyen bir siyasal yönetim ve dil ile âdil bir hukuk düzenine sahip olamayan bir toplumun salt olarak bireysel varlığını kazanması ve buna uygun yaşayabilmesi mümkün değildir.

---

⁶² Kapuściński Ryszard, *Der Andere* (Frankfurt: Suhrkamp Verlag, 2008), 9-10.

⁶³ Benhabib, *Buhran Çağında Haysiyet Zor Zamanlarda İnsan Hakları*, 192.

⁶⁴ Maalouf, *Ölümçül Kimlikler*, 46.

⁶⁵ Gadamer, *Hakikat ve Yöntem I*. Cilt, 13.

Kaynakça

- Arslan, A. Felsefeye Giriş, Ankara: Adres Yayınları, 2015.
- Aydın, K. Karşılaştırmalı Edebiyat Günümüz Postmodern Bağlamda Algılanışı. İstanbul: Birey Yayıncılık, 1999.
- Bauman, Z. Sosyolojik Düşünmek. Çev. A. Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Benhabib, S, Buhran Çağında Haysiyet Zor Zamanlarda İnsan Hakları. Çev. B. Yıldırım. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Douzinas, C. Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları Eleştirel Bir Yaklaşım. Çev. R. Sağlam ve K. Akbaş. Ankara: NotaBene Yayınları, 2016.
- Eagleton, T. Edebiyat Olayı. Çev. B. Yüce. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012.
- Frisch, M. Andorra, 1. Baskı, Farnkfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1975.
- Gadamer, H. G. Hakikat ve Yöntem I. Cilt. Çev. H. Arslan ve G. Yavuzcan. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2008.
- Google. "Ausführliche Biographie Max Frisch (1911 – 1991)." Erişim Tarihi Mayıs 13, 2021. <https://www.xlibris.de/Autoren/Frisch/Biographie>.
- Google. "Harper Lee American writer." Erişim Tarihi Mayıs 11, 2021. <https://www.britannica.com/biography/Harper-Lee>.
- Habermas, J. "Öteki" Olmak "Öteki" yle Yaşamak Siyaset Kuramı Yazıları. Çev. G. Aka. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.
- Kapuściński, R. Der Andere. Frankfurt: Suhrkamp Verlag, 2008.
- Lee, H. Bülbülü Öldürmek, 6. Baskı, İstanbul: Epsilon Yayınevi, 2021.
- Maalouf, A. Ölümçül Kimlikler. Çev. A. Bora. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- Zemanek, E. ve Nebrig, A. Komparatistik. Berlin: Akademie Verlag, 2012.
- Zima, P. Komparatistik 2. Aufl. Tübingen und Basel: A. Francke Verlag, 2011.